Jorgos Teotokas - Luka Vukušić

Jorgos Teotokas: Bolesnici i putnici - ulomak -S novogrčkog preveo Luka Vukušić

U početku je to bio samo neki snažan instinkt samoočuvanja, samoobrane i ranjenog ponosa. Udarili su bez upozorenja, ranili nam mušku čast, povrijedili nas grubo, prostački, besramno, opljačkali, okupirali, zgazili teškim čizmama. Poludjeli smo od ljutnje. Tumarali pobješnjeli osunčanim cestama, neobrijani i zapušteni, kao skitnice. Tko se brinuo za izgled u te dane? Gledali smo se u oči zabrinuto, poznati i nepoznati, nastojali komunicirati, da svaki od nas shvati što drugi misli. Što će biti? Pitali smo se pogledom hoćemo li to progutati? Nećemo li nešto učiniti, konačno? Nitko nije znao.

Kasnije su došli oni koji su prvi preuzeli inicijativu, ozbiljni, odlučni, sigurni. Pristupili su nam jednom po jednom, polako, hladnokrvno, procjenjujući, odmjerenim riječima, bez vidljive strasti. Okupili su nas u mala društva. Oni su govorili, mi bezizražajno slušali, skupljali njihove riječi i zabavljali se njima među sobom, kasnije, u samoći. Ujedinimo se čvrsto, govorili su, povežimo se svi Grci, gdje god pripadali, kakva god bila naša prošlost. Ostavimo po strani frakcije, ideologije, sve što nas može razdvojiti. Zaboravimo demokraciju, kraljevinu, desnicu i ljevicu, naše političke stranke i socijalni položaj. To sad nije bitno. Danas smo svi robovi, svi jednako udareni, jednako trpimo čizmu koja nas gazi. Jedan je cilj: sloboda. Nedopustivo je da razgovaramo o ičemu drugom pod čizmom. Uhvatimo se čvrsto za ruke, kao braća u nevolji, kao članovi iste, velike, složne, tople obitelji koja nas poziva da je spasimo. Kad se, neka bude sreće, oslobodimo, govorili su, opet ćemo steći unutarnju vlast, krenut ćemo ispočetka i vidjeti što će postati od naše zemlje. Ujesen je počelo nestajati zaliha hrane, izostalo je i nekog ljetnog obilja voća i povrća i iznenada se na nas spustila glad...

Oni koju su preuzeli inicijativu pustili su nas da dotaknemo dno. Slijedili su nas izbliza, hladnog pogleda, u svakom poslu, odvajali jednog po jednog, odvagivali nas, procjenjivali. I kad su osjetili

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.2.lt.14

da smo – koliko nas je bilo – dobro pripremljeni, uzeli su nas za ruku i pokazali nam, u dimu, crvenu zvijezdu.

Jednog podneva pri kraju listopada 1941. bio sam se uspeo na Likabet, sam, stišćući u sebi svoj nijemi bijes. Bio je lijep dan, svjež i vedar, ni traga oblaku. Spuštajući se, kako sam prošao Likabetski trg, začuo sam neku veselu glazbu i priličnu galamu u nekoj kući širom otvorenih vrata i obuzela me želja da vidim što se događa. Približivši se, shvatio sam da se odvija svadba. U skupu uzvanika koji su bučno pričali i smijali se raspoznao sam svećenike, mladu u bjelini, košare s cvijećem. Na cesti su – prizor rijedak u to doba – čekala dva stara auta, od onih koje nijedna vojska nije željela rekvirirati, nakrcani torbama. Sve me to nekako razveselilo i u sebi sam rekao:

“Gle našeg malog života kako se nastavlja, šepucka svojim putem, kao da nam se ne događa ništa posebno!”

Međutim, malo dalje, u Anagnostopulosovoj ulici, opazio sam nekog mladića koji je kolabirao na pločniku. Bio je kao polumrtav, otvorenih očiju. Uza se je imao neku torbu i po njegovoj pojavi reklo bi se da je radnik. Zastao sam do njega, sagnuo se i upitao ga što mu je.

Šapćući odgovori: “Zavrtjelo mi se.”

Zatim zamoli vode. Shvatio sam da je to glad. Pokucao sam na vrata najbliže kuće. Otvorila je neka dotjerana služavka. Pokazao sam joj posrnulog radnika i zamolio da mu donese čašu vode. Zastala je i neka žena s mrežicom punom povrća i grožđa te upitala što se dogodilo. Rekao sam joj, ako može, neka mu da nešto od hrane. Izvukla je jedan grozd i dala ga mladiću. On ga uzme i odloži u torbu a da ga nije ni probao. Pridignuo se pa počeo hvatati za grlo kao da ga svrbi. Donijeli su mu vode i on je popije. Okupili su se i drugi ljudi. Rekli su služavki da donese konjaka. Ona potrči unutra i vrati se ubrzo s čašicom konjaka, ali mladić ga nije želio piti. Tada sam je ja zamolio da donese nešto suhe hrane i ona se ode pobrinuti za to. Jedan od prolaznika, koji je držao dnevnu porciju kruha, odreže polovicu i pruži je mladiću koji počne jesti, malo-pomalo. Ja uza se nisam imao ništa, tek nešto novca. Dva-tri puta hvatao sam se za džep, spreman da ga dam mladiću, no posramio sam se i nisam dao. Posramio sam se jer sam ja imao novac, pa neka i malo, dok on nije imao ni komad kruha i izdisao je na cesti od gladi. Otišao sam brzim korakom, šutke, uznemiren.

Tko je bio odgovoran? Zar samo Nijemci?

“Stvar je u suštini jednostavna”, rekao mi je jednog dana Maleas. “Stvar je u tome da nitko ne može živjeti u zajednici u kojoj ima ljudi koji gladuju.”

Spustili smo se tramvajem do Starog Falerona i sjedili na nekoj stijeni uz more, ondje gdje počinje Kalamaki. Blizu nas udarali su valovi Saronskog zaljeva i svako malo bi ojačali i na trenutak nas okružili pjenom. Bilo je zimsko podne. Lijep dan. Tako nas je obuzela želja da udahnemo malo morskog zraka, da se opustimo. Nije nam bilo hladno, sunce je bilo ugodno i zrak sladak. No kako da zaboravimo pakao koji je čekao da nas uskoro opet uzme? Atena je postala stravično mjesto. Kosturi, uspravni mrtvaci s uvučenim žućkastim licima, s crnim očima posvuda okolo, hodali su polako, tiho, besciljno, na suncu, ispred bijelih pročelja kuća i iznenada se rušili bez svijesti na glavnim točkama metropole, u ulici Stadiona, na Sintagmi. Konjska kola odvozila su umrle od gladi, naslagane na gomilu. Djeca lutalice kružila su u čoporima, podivljala, spremna da nasrnu kad opaze hranu u nekom izlogu ili na tačkama. Policijski automobil hvatao ih je i skupljao na silu, dok su se ona opirala i vrištala kao luda. Živjeli smo u jednoj beskrajnoj mori, gušeći se na svijetlim cestama, u okruženju atičkog okoliša. Neki težak, nepodnošljiv osjećaj razočaranja i gađenja držao me neprestano. Možda bi u meni spriječio svaku želju da me nije oživljavalo naše kolektivno nezakonito djelovanje.

Dva dana prije vidio sam prizor koji mi je prekidao san. Događaj se zbio gotovo preda mnom, na križanju Hipokratove ulice i Ulice Akademije, oko podneva, u vrijeme najveće stiske. Putujući trgovčići su ondje, na kraju nogostupa, postavili tri-četiri tačke i prodavali nevjerojatne tamne proizvode od sezama, kukuruza, sumnjive sirupe i tko zna kakve druge stvari: poslastice gladi. Prolaznici su se zaustavljali na trenutak, plaćali s nekoliko bezvrijednih inflacijskih papirnatih novčanica, grabili neki komad u obliku peciva ili pite i odlazili svojim putem, lakomo jedući. Iznenada, s drugog kraja pločnika jurne u gužvu neki skitnica odjeven u veliki pohabani ogrtač. Prođe pokraj mene kao metak i baci se na jedne tačke. Vrebao je priliku, čini se, dosta dugo i dobro se pobrinuo za svoj cilj. Nije bio dijete. Bit će da je prešao dvadesetu. Zgrabio je jednu pitu s tačaka, bacio se na pod, potrbuške, ondje gdje se našao, i strpao pitu u usta, cijelu, odjednom. Trgovac, čovjek odrastao i snažan, poleti prema njemu i stane ga udarati rukama i nogama. Jedan njegov kolega također se baci i počne udarati i on, iz trgovačke solidarnosti. Skitnica je znao da će

ga tući. Računao je na to. Bila je to cijena pite i nije se izmotavao da je plati. Nije učinio ništa da se obrani niti je pokušavao pobjeći. Ležeći koliko je dug i širok u prašini na pločniku, žvakao je svoju pitu polako i uporno, dok je leđima upijao udarce.

Ipak, borili smo se. Tiho, organizirali smo ćelije, širili prve, sitne letke s pozivom na otpor. Raspravljali smo mnogo, stvarali planove, kratkoročne i dugoročne. Ponekad smo govorili o općim temama. Maleas nikad nije gubio svoj racionalizam.

“Dakako”, rekao je, “ovo što vidimo da se danas događa u Ateni izuzetni su događaji. Posljedice rata, okupacije. To će proći. No glad će ostati ako ne uklonimo dublje uzroke koji je stvaraju. Glad je podmukla stvar, sramotna, prikrivena kao zloćudna bolest, više puta nevidljiva ako se ne pokreneš i potražiš je ne bi li je otkrio. Sada živimo u jednoj velikoj krizi, zlo se prelijeva odasvud, ispunjava putove, prekriva nas. A ako se ne pobrinemo da mu sasiječemo korijenje, nastavit će postojati. I ne gledajmo ga, ne slušajmo kako vrišti u gradu, od muke i beznađa! To trebaš shvatiti pa da ti postane načelo i misao vodilja: ne možeš se osjećati potpunim čovjekom, ponosnim, slobodnim i punim samopoštovanja, ako oko tebe, u tvome mjestu, ima ljudi koji gladuju. Njihova glad ponižava tvoju čovječnost, tvoju slobodu, samopoštovanje, napada tvoju bit, pljuje ti u lice svaki dan, makar oni odlučili biti takvi i makar ne činili ništa da se usprotive. Njihova je glad nijekanje tebe. Treba je svladati, ukloniti, jednom zauvijek. Tek onda istinski možeš poštovati samoga sebe.”

Govorio je hladno, čistim glasom, ali oči su mu gorjele, kao zapaljeni ugljen, na izduženom crnomanjastom licu. Iz njega je izbijala neka vatra, neki neugasivi žar strasti i vjere, koju je podložila njegova stroga logika. Ali njegova snaga nije bila logika, bila je vatra. Tada sam shvatio. Doznao sam što me to zbunjivalo kad bismo se našli tako sami, nas dvojica, i gledali se, razgovarajući, ravno u oči.

“U načelu se slažem s onim što kažeš”, odgovorio sam, podržavajući i ja raspravu na ozbiljnoj razini, kako je on htio. “Da, doista, glad – i sve drugo što glad povlači sa sobom – jedan je etički skandal koji savjest slobodnog čovjeka ne može prihvatiti. Ali srce mi se kida od tvoje okrutnosti. Dobro, sad imamo rat. Ono što je nužno, to prihvaćam. No kasnije, zar do istog cilja nećemo moći doći drugim putem, nego samo putem okrutnosti?”

“Ne”, rekao je, “ne zavaravaj se, nećemo moći. Neće ti dati oni koji vladaju. Hinit će kako se s tobom slažu do neke točke, dat će ti neke ustupke, obećati sve i svašta, ali na kraju će te u svemu izigrati, osim ako ih prije ti ne izigraš, ako im ne uzmeš moć iz ruku. Tako je bilo uvijek i ništa me neće uvjeriti da će se ljudi, od sada nadalje, početi ponašati drugačije od onoga kako su se ponašali dosad.”

“Nemaš povjerenja u ljude”, rekao sam.

“Imam povjerenja”, odgovori, “dok je čovjek bez ičega. Tada, samo tada mogu vjerovati u njegovu dobrotu, solidarnost, osjećaj pravednosti. No od trenutka kad dođe do vlasti, više nemam povjerenja. Svijest o posjedovanju isušuje njegovu dušu, uništava je, kvari. Tada mu treba oduzeti sve – sve! – pa učiniti da opet ostane bez ičega, da otkrije svoju istinsku prirodu i vrlinu. Da se spasi.”

I dodao je jednu rečenicu koju nisam očekivao i koja me se neobično dojmila ondje na stijenama Falerona, onaj dan. Ipak, nisam je komentirao.

“Bez ičega”, rekao je, “kao Krist.”

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License